

Opinnäytetyö (AMK)

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

2015

Topi Lindqvist

FAKTANTARKISTUKSEN SOPIVUUS YLEISTEN KIRJASTOJEN PALVELUKSI



TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

2015 | 36 + 3

Ohjaaja Olli Mäkinen

Topi Lindqvist

FAKTANTARKISTUKSEN SOPIVUUS YLEISTEN KIRJASTOJEN PALVELUKSI

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia faktantarkistuksen sopivuutta yleisten kirjastojen palveluksi. Tutkimuksessa tarkasteltiin yleisiä kirjastoja, niiden kokemaa murrosta, kirjastonhoitajien pätevyyttä, kirjastonhoitajien koulutusta, faktantarkistusta ja journalismia. Tavoitteena oli saada vastaus kysymykseen voisivatko kirjastonhoitajat suorittaa faktantarkistusta yleisissä kirjastoissa. Tutkimus jakautui IMRD-rakenteen mukaan johdantoon, menetelmiin, tuloksiin ja diskussioon.

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusmetodina käytettiin puolistrukturoituja asiantuntijahaastatteluja. Kaksi haastattelua toteutettiin kasvokkain ja yksi puhelimen välityksellä. Haastattelut litteroitiin, jonka jälkeen ne pelkistettiin, ryhmiteltiin ja muokattiin käsitteiksi. Haastattelut analysoitiin rinnakkain, jolloin niiden luomasta keskustelusta saatiin johdettua päätelmiä.

Tutkimuksen perusteella faktantarkistus voi sopia yleisten kirjastojen palveluksi. Tutkimus toteutettiin teoreettisella tasolla, joten käytännön kokemuksia ei kerääntynyt. Kirjastoilla ja faktantarkistuksella on paljon yhteistä arvopohjaa, ja niiden tavoitteet ovat monilta osin samat. Kirjastonhoitajilla arvioitiin olevan riittävät valmiudet suorittaa faktantarkistusta. Uusien kirjastopalvelujen luomisessa on tärkeää ottaa huomioon palvelun kohderyhmä, joka tästä tutkimuksesta puuttui. Haastatteluiden perusteella luotiin kolme mahdollista toteuttamismallia faktantarkistuspalvelulle kirjastoissa. Nämä mallit ovat internet-pohjainen faktantarkistuspalvelu, perinteisen tietopalvelun kaltainen palvelu ja faktantarkistukseen liittyvät tapahtumat ja työpajat.

ASIASANAT:

faktantarkistus, tutkiva journalismi, yleiset kirjastot, kirjastonhoitajat, kirjastokoulut, kirjastopalvelut, tiedonhaku

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Library and Information Services Degree Programme

2015 | 36 + 3

Olli Mäkinen

Topi Lindqvist

IS FACT-CHECKING A SUITABLE SERVICE FOR PUBLIC LIBRARIES?

The aim of this thesis was to examine whether fact-checking is suitable as a service for public libraries. The study examined public libraries and their ongoing changes, competences and education of librarians, fact-checking and journalism. The goal of the study was to answer the question whether librarians could perform fact-checking in public libraries. The structure of the study was IMRD-structure. The study was divided in the following sections: introduction, methods, results and discussion.

This thesis is a qualitative research. The research method used was semi-structured expert interview. Two of the interviews were made in person and one as a phone interview. The interviews were transcribed, and then reduced, clustered and transferred to theoretic constructs. The interviews were analyzed concurrently. The conclusions of the study were drawn based on the discussion between the interviews.

Based on the study, fact-checking could be a suitable service for public libraries. The study was made on theoretic level and did not examine the subject in practice. Libraries and fact-checking share several common ideologies and have many similar objectives. Librarians seem to have the needed competences to perform fact-checking. It is important to define the target group when developing new services for libraries. Nevertheless, this study did not have a target group. Three possible fact-checking service models were created based on the interviews. These models are internet-based fact-checking service, fact-checking service based on traditional information retrieval service as well as events and workshops based on fact-checking.

KEYWORDS:

fact-checking, investigative journalism, public libraries, librarians, library schools, library services, information retrieval

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 TUTKIMUSASETELMA JA TAVOITTEET	7
2.1 Rajaukset	7
2.2 Opinnäytetyön rakenne	8
3 YLEISET KIRJASTOT SUOMESSA	9
3.1 Tietotekniikan vaikutus yleisiin kirjastoihin	10
3.2 Yleisten kirjastojen murros	10
3.3 Kirjastoammattilaisten kompetenssin murros	11
3.4 Kirjastonhoitajan pätevyys ja koulutus	12
4 FAKTANTARKISTUS	14
4.1 Journalismi ja totuus	14
4.2 Faktantarkistus Suomessa	15
4.3 Faktojen tarkistamisen haasteet	16
5 TUTKIMUSMENETELMÄT	18
5.1 Laadullinen tutkimus	18
5.2 Haastattelut	18
5.3 Haastattelujen litterointi	19
5.4 Haastattelujen analysointi	20
6 TEEMAHAASTATTELUT	21
6.1 Kirjastojen ja faktantarkistuksen periaatteellisia yhtymäkohtia	21
6.2 Kirjastojen ja kirjastoammattilaisten valmiudet suorittaa faktantarkistusta	25
7 POHDINTAA	29
7.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset	29
7.2 Mahdollisia tapoja toteuttaa faktantarkistusta kirjastoissa	31
7.3 Pohdintaa kirjastojen asemasta	34
7.4 Pohdintaa opinnäytetyön onnistumisesta	35
LÄHTEET	37

LIITTEET

Liite 1. Asiantuntijahaastatteluiden haastattelulomakkeet

KUVAT

Kuva 1. Journalistinen "totuusprosessi" (Kuutti 2015b, 25).	17
Kuva 2. Kuvankaappaus Faktabaarin lomakkeesta (Faktabaari 2015).	26
Kuva 3. Faktabaarin toimitusprosessi	32

1 JOHDANTO

Yleiset kirjastot ovat olleet murroksessa jo pidemmän aikaa. Niiden työntekijöiden työnkuva on muuttunut jatkuvasti asiakaspalveluhenkiseksi. Muutoksen seurauksena kirjastonhoitajan koulutus on alkanut painottua entistä enemmän asiakaspalveluun.

Kirjastojen rahoitusta on leikattu johdonmukaisesti. Yleisten kirjastojen perinteiset palvelut eivät enää riitä oikeuttamaan niiden rahoitusta riippumatta siitä, kuinka toimivia nykyiset palvelut ovat. Kirjastojen tulee kehittää toimintamallejaan ja keksiä uusia palvelumuotoja.

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia, kuinka faktantarkitus sopii palveluna yleisten kirjastojen palvelukirjoon. Faktantarkituksen käsitettä, tarkoitusta ja vaatimuksia tarkastellaan tutkimalla muutamia faktantarkistussivuja, kuten kotimaista Faktabaaria. Lisäksi haastatellaan Faktabaarin vastaavaa toimittajaa Tuomas Murajaa.

Haastattelun pohjalta pohditaan myös yleisten kirjastojen sopivuutta faktantarkituksen alustaksi. Sopiiko faktantarkistus yleisten kirjastojen palvelukirjoon ja täyttääkö se kirjastolain määrittämät yleisten kirjastojen tehtävät? Opinnäytetyössä pohditaan myös kirjastonhoitajan koulutuksen antamia valmiuksia faktantarkistukseen. Valmiuksia pyritään kartoittamaan haastattelemalla Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun opettajaa Ritva Hyttistä.

Tiedonhaun ongelmakohtien selvittämiseksi haastatellaan kouluttaja Kai Haltusta.

2 TUTKIMUSASETELMA JA TAVOITTEET

Opinnäytetyöni tavoitteena on tutkia, voisiko faktantarkistuksesta tulla toimiva palvelu yleisiin kirjastoihin. Tarkoituksena on pohtia, ovatko faktantarkistuksen tavoitteet yhtenäisiä yleisten kirjastojen yhteiskunnalliseen tehtävään verrattuna.

Toisaalta tarkoitus on tutkia, antaako kirjastonhoitajien ammattikorkeakoulutus valmiudet suorittaa faktantarkistusta vai vaatiiko tämän kaltainen palvelu lisäkoulutusta tai jopa muutosta opetussuunnitelmaan.

Toivon, että opinnäytetyö esittää uuden mahdollisen palvelun yleisten kirjastojen palvelukirjoon. Lisäksi toivon sen avaavan kirjastonhoitajan ammattikorkeakoulupohjaisen koulutuksen antamia valmiuksia suorittaa erilaisia työtehtäviä, ja toisaalta koulutuksessa mahdollisesti ilmeneviä puutteita.

Tutkimuksen pääongelma on selvittää, sopiiko faktantarkistus yleisten kirjastojen palveluksi. Vastausta pääongelmaan pohditaan neljän alakysymyksen avulla.

1. Mitä on faktantarkistus?
2. Mitkä ovat yleisten kirjastojen tehtävät nyt ja tulevaisuudessa?
3. Mitä kirjastonhoitajilta vaaditaan nyt ja tulevaisuudessa?
4. Onko kirjastonhoitajilla valmiudet suorittaa faktantarkistusta ja sopisiko faktantarkistus osaksi kirjastonhoitajien koulutusta?

2.1 Rajaukset

Opinnäytetyö ja siihen liittyvä tutkimus on rajattu käsittelemään Suomen yleisiä kirjastoja ja niissä toimivia kirjastonhoitajia. Koulutusta pohdittaessa keskitytään ainoastaan kirjastonhoitajan pätevyyden antaviin ammattikorkeakoulututkintoihin. Toisin sanoen tutkimuksessa keskitytään kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmaan, jota voi opiskella Oulun seudun ammattikorkeakoulussa, Seinäjoen ammattikorkeakoulussa tai Turun ammattikorkeakoulussa.

2.2 Opinnäytetyön rakenne

Opinnäytetyössä käytetään IMRD-rakennetta. Siinä rakenne jaetaan neljään osaan, johdantoon (introduction), menetelmät (methods), tulokset (results) ja pohdinta (discussion). Osien ei tarvitse edetä mainitussa järjestyksessä. Johdannossa esitellään tutkittava aihe ja sitä määrittävät tekijät. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). IMRD-rakenne etäännyttää tutkimuksen tekijän itse tutkimuksesta. Tutkimuksen teoriaosa sisältää hyvin harvoin kirjoittajan mielipiteitä tai tutkimuksen epäonnistumisia. Vaikka tutkimuksen aikana tutkija esittää itsensä ja kirjoitetun totuuden erillisinä, lopputuloksena syntyy tieteellisesti hyväksyttävää tietoa. (Hyland 1998, 14-16).

Tämän tutkimuksen menetelmäosio jakautuu kahteen osaan, teoriaosaan ja asiantuntijahaastatteluihin. Teoriaosassa tarkastellaan yleisiä kirjastoja ja niiden kokemia muutoksia. Lisäksi tarkastellaan kirjastoalan koulutusta ja kirjastonhoitajan pätevyyttä. Toisessa osiossa tarkastellaan faktantarkistusta ja journalismin yleisiä periaatteita. Menetelmäosan toinen osa käsittelee opinnäytteen varsinaista tutkimusosaa, eli asiantuntijahaastatteluja. Siinä haastattelujen sisältö jäsennellään ja esitetään.

Viimeiseksi esitellään tutkimustulokset. Samalla myös pohditaan tulosten merkityksiä, mahdollisia puutteita ja jatkotutkimusten mahdollisuutta.

3 YLEISET KIRJASTOT SUOMESSA

Suomalainen kirjastoverkosto rakentuu yleisistä kirjastoista, korkeakoulukirjastoista ja erikoiskirjastoista (Kansalliskirjasto 2006). Tässä opinnäytetyössä käsitellään ainoastaan yleisiä kirjastoja. Yleisten kirjastojen tehtävät määritellään kirjastolain (904/1998) toisessa pykälässä seuraavanlaisesti:

Yleisten kirjastojen kirjasto- ja tietopalvelujen tavoitteena on edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen.

Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä. (Kirjastolaki 4.12.1998/904, §2.)

Suomessa yleisten kirjastojen tulee tarjota jokaiselle yhdenvertaiset mahdollisuudet tiedon ja kulttuurin lähteille. Aineiston lainaaminen ja käyttö on maksutonta. Lisäksi yleisten kirjastojen väliset kaukolainat ovat maksuttomia. Kirjastot voivat kuitenkin periä maksuja käyttösääntöjen rikkomisesta ja erityispalveluista, kuten aineiston varaamisesta ja kopioinnista. Maksu saa olla enimmillään palvelun omakustannusarvon verran. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

Suomen kuntaliiton mukaan kirjastot ovat avoimia oppimistiloja, jotka tukevat elinikäistä oppimista ja maahanmuuttajien integraatiota. Kirjastot tekevät yhteistyötä varhaiskasvatuksen ja oppilaitosten kanssa, näihin tavoitteisiin pääsemiseksi. (Suomen kuntaliitto 2015, 39.)

Kunnat saavat valtion rahoitusta kirjastopalveluita varten, ja vastaavat niiden järjestämisestä itse. Kunnat saavat kohdentaa rahoituksen haluamallaan tavalla. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014.)

3.1 Tietotekniikan vaikutus yleisiin kirjastoihin

Tietotekniikan luoma murros on muokannut yleisten kirjastojen palveluja jo kymmeniä vuosia (Kansalliskirjasto 2006). Sama muutos on myös nostanut esiin kysymyksiä kirjastojen tarpeellisuudesta (Relander & Saarti 2015, 7).

IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) on erottanut informaation muutoksesta viisi trendiä, jotka määrittävät nykyajan informaatioyhteiskuntaa.

1. Uudet teknologiat sekä laajentavat että rajoittavat yksityisen henkilön tiedonsaantia.
2. Verkko-opetus tasa-arvoistaa oppimista ja järjestyttää sen perusteita eri puolilla maailmaa.
3. Yksityisyyden suojan ja tietosuojan rajat määritellään uudelleen
4. Hyperverkottuneet yhteiskunnat kuuntelevat ja antavat valtaa uusille ryhmille ja näkemyksille.
5. Uudet teknologiat mullistavat globaalin informaatiotalouden. (IFLA 2015.)

IFLAN raportin keskeinen viesti on informaation määrän kasvun suuri nopeus. (IFLA 2015). Vaikka trendit eivät suoranaisesti kerro kirjastoista, ne käsittelevät kirjastojen toimintaympäristöä ja ovat näin oleellisia tekijöitä kirjastojen murroksessa (Pilppula 2015, 43).

3.2 Yleisten kirjastojen murros

Tietotekniikan muutoksen lisäksi kirjastot ovat entistä enemmän riippuvaisia ulkoisista taloudellisista ja yhteiskunnallisista tekijöistä. Tämä johtuu siitä, että kirjastot toimivat yhteiskunnallisen kehysorganisaationsa (tässä tapauksessa kuntien) alaisena. Tästä johtuen kirjastot altistuvat entistä enemmän uusliberalismille riippumatta siitä, että ne ovat julkisesti rahoitettuja. (Buschman 2015, 100.)

Buschman havainnollistaa uusliberalismin luonteenpiirteitä kuudella kohdalla:

1. kirjastonhoitajuuden tuotteistaminen
2. kirjastot toimivat välineenä vahvistamaan jo olemassa olevia markkinoita ja luomaan uusia markkinoita
3. yritysmäisen johtamiskulttuurin lisääntyminen
4. julkisen valinnan ideologia
5. yritysmäisen varainhankinnan lisääntyminen
6. kilpaileva sijoituslistauskulttuuri (Buschman 2015, 111).

Uusliberalististen ihanteiden valossa julkiset kulttuuri-instituutiot näyttävät tehotomilta ja kilpailukyvyttömiltä verrattuna yksityiseen sektoriin (Buschman 2015, 111).

Nykyisten kirjastopalvelujen toimivuus ei näytä riittävän enää rahoituksen saamiseksi. Yleiset kirjastot ovatkin lisänneet palvelujensa kirjoa oikeuttaakseen olemassaolonsa. Vuonna 2010 Iso-Britannian silloinen kulttuuriministeri Margaret Hodge totesi The Guardianin haastattelussa, että kirjastojen on muutettava toimitapojaan, eivätkä ne voi jatkaa vain perinteisinä palvelupaikkoina (Jeffries, 2011).

Tätä ei kuitenkaan tule tulkita niin, että kirjastojen tulisi muuttaa ydinideaansa. Kirjastojen perusidea tulisi pitää samana kuin se on määritelty esimerkiksi perustuslaissa. Tästä huolimatta kirjastojen tulee kuitenkin uudistua ja mukautua käyttäjiensä tarpeiden mukaan. Vaikka työtehtävät lisääntyvät ja budjetit tiukenevat, kirjastojen tulee kyetä palvelemaan asiakkaitaan ajan vaatimalla tavalla. (Almgren & Jokitalo 2010.)

3.3 Kirjastoammattilaisten kompetenssin murros

On huomattava, että tietoteknologian murros on vaikuttanut hyvin vahvasti ihmisten elämään, eli myös kirjaston asiakkaisiin. Tämä taas asettaa uusia vaatimuksia kirjastoille. Kirjastojen lisäksi myös kirjastoammattilaisten osaamisvaatimukset ovatkin kokeneet muutoksia.

Webjunction on koontunut kirjastoammattilaisten kompetensseja. Uusimpina osaamisina on eroteltu kolme eri aluetta, 2000-luvun taidot (21st Century Skills), vastuuvollisuus (Accountability) ja toimiminen osana yhteisöä (Community Engagement). 2000-luvun taidoille on ominaista korostaa kommunikoinnin merkitystä, yhteistyötä ja kriittistä ajattelua. Vastuuvollisuudella tarkoitetaan, että kirjastojen tulee osata todistaa palvelujensa toimivuus, ja kantaa vastuu, joka niille syntyy julkisen rahoituksen vastaanottamisesta. Kirjastojen tulee lisäksi osata toimia osana yhteisöä. Osaltaan tämä tarkoittaa aktiivista asiakkaille viestimistä, ja toisaalta viestimistä muiden alueiden toimijoiden, esimerkiksi yritysten, kanssa. (Gutsche, B. & Hough, B. 2014, 1-2).

3.4 Kirjastonhoitajan pätevyys ja koulutus

Kirjastoasetus (406/2013) määrää, että kirjastojen henkilökunnasta vähintään 45 prosentilla tulee olla yliopistossa tai ammattikorkeakoulussa suoritettu tutkinto, johon kuuluvat tai jonka lisäksi on suoritettu 60 opintopisteen suuruiset korkeakoulutasoiset kirjasto- ja informaatioalan ammattiopinnot (Kirjastoasetus 6.6.2013/406). Kyseiset koulutusvaatimukset oikeuttavat kirjastonhoitajan pätevyteen.

Kirjastonhoitajan ammattia voi opiskella Oulun ja Tampereen yliopistoissa sekä Åbo Akademiassa. Ammattikorkeakouluista vastaavaa koulutusta tarjoavat Oulun ammattikorkeakoulu, Turun ammattikorkeakoulu ja Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Ammattinetti määrittelee kirjastonhoitajan toimenkuvan seuraavanlaisiksi:

Kirjastonhoitaja on tiedonhaun ja tiedonhallinnan ammattilainen, jonka työkuvaan vaikuttaa kirjaston koko. Kirjastonhoitaja on usein esimiesasemassa. Tehtäviin kuuluu suunnittelua, aineiston hankintaa, tietopalvelutyötä jne. Työssä tarvitaan asiakaspalvelutaitoja, tiedonhakutaitoja, järjestelmällisyyttä ja yleissivistystä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015.)

Turun ammattikorkeakoulun sivuilla kuvataan kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelman kouluttavan ammattilaisia, joilla on valmiudet ohjata ja opettaa informaationlukutaitoa. Tämän lisäksi koulutus antaa valmiuden tunnistaa erilaisia asiakasryhmiä ja luomaan näille palveluja muuttuvassa mediaympäristössä. (Turun AMK 2015.)

4 FAKTANTARKISTUS

Nieminen ja Wiberg määrittelevät faktantarkistuksen (eng. Fact-checking) tarkoittavan julkisesti esitetyn väitteen paikkansa pitävyyden tarkistamista (Niemi- nen & Wiberg 2015). Heikki Kuutti taas luonnehtii faktantarkistusta ainoaksi ta- vaksi tarkistaa median väitteiden paikkansapitävyys (Kuutti 2015a, 10-11).

Faktantarkistus alkoi Yhdysvalloista, jossa kaksi aikakauslehteä, Times ja New Yorker perustivat omat faktantarkistusosastonsa jo 1920-luvulla. Times ulkoisti faktantarkistuksen freelancereille 1996. (Salomaa 2015, 5-11.) Myös saksalai- sella Der Spiegelillä on oma faktantarkistusosasto, joka on melko harvinaista nykypäivänä. Faktantarkistusosaston tehtävä on tarkistaa jokaisen lehtijutun paikkansapitävyys, ja korjata mahdolliset virheet. (Journalistiliitto 2015.)

FactCheck-sivusto kuvaa poliitikkojen ja poliittisten ehdokkaiden väitteiden paikkansa pitävyyden tarkistamista termillä *consumer advocate*, suomennettuna kuluttajien asianajotyö. FactCheck on tietojen tarkastamisorganisaatio, joka keskittyy politiikkaan. (Kuutti 2015b, 75.) Esimerkiksi Faktabaari nimeää Fact- Ceck-sivun esikuvakseen, kuten Tuomas Muraja toteaa tutkimusta varten teh- dyssä haastattelussa 22.10.2015.

4.1 Journalismi ja totuus

Faktantarkistus on perinteisesti ollut journalisteille kuuluva työtehtävä, joten sen lähtökohtia on tarkasteltava journalistien viitekehystä.

Heikki Kuutti toteaa teoksessa Totuudenmukainen journalismi, että yleisön luot- tamus journalisteja kohtaan rakentuu tietojen paikkansapitävyyden perusteella. Toimittajien on siis jatkuvasti arvioitava kertomiensa asioiden todenperäisyyttä ja lähteiden luotettavuutta. (Kuutti 2015b, 7.) Myös journalistien eettisissä oh- jeissa sanotaan, että tiedot on tarkistettava, vaikka ne olisi julkaistu jo aiemmin. Lukijoiden tulee erottaa mielipiteet tosiasioista ja tietolähteisiin on sovellettava lähdekritiikkiä. (JSN 2013.)

Journalismi eroaakin muista viestinnän muodoista juuri siinä, että se tavoittelee totuutta. Toimittajilla on valta käyttää tietoa levittäessään sitä, mutta samalla myös journalistinen vastuu sen paikkansapitävyydestä. Journalistit eivät pelkää kerro todellisuudesta vaan osallistuvat myös sen luomiseen. (Kuutti 2015b, 10-11.)

Kuten kirjastojen kohdalla, myös journalismin kenttä on muuttunut markkinaliberalismin aikakaudella. Kilpailu on koventunut ja taloudellisen menestymisen merkitys kasvanut. Uusien viestintätapojen mukana myös viihteellisen sisällön määrä on kasvanut ja erilaiset ajanvietesisällöt ovat vieneet tilaa varsinaiselta tiedonvälitykseltä. Internetissä ihmiset lukevat yksittäisiä uutisia linkittämättä niitä suurempaan asiayhteyteen, jolloin kokonaiskuva sumenee. Tällöin myös lähteiden merkitys korostuu journalistien auktoriteettiin verrattuna. (Partanen 2007, 63-64.)

4.2 Faktantarkistus Suomessa

Valittujen palojen tapa suorittaa faktantarkistusta on Suomessa ainoa laatuaan. Se vaativaa, mutta tuottaa tulosta. Vuodesta 2004 lehden päätoimittajana toiminut Ilkka Virtasen ei ole tarvinnut julkaista yhtäkään oikaisua lehdessään. (Salomaa 2015, 9.) Suomessa mediataloissa ei ole erillisiä faktantarkistusosastoja eikä niitä toivotakaan. Osittain tämä johtuu resurssien rajallisesta määrästä ja osittain kulttuurisista eroista, verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltojen mediakäytäntöihin. (Muraja 2015, 10.) Suomessa väitteiden paikkansapitävyyden tarkastaminen nähdään osana journalistin toimenkuvaa.

Faktabaari on suomalainen faktantarkistussivusto, joka perustettiin vuonna 2014. Se keskittyi tarkastelemaan silloisiin eurovaaleihin liittyviä väitteitä. Faktabaarin toiminta perustuu vapaaehtoisuuteen ja joukkoistamiseen. Kuka tahansa voi välittää Faktabaarille väitteen, jonka todenmukaisuuden haluaa tarkastaa. Faktabaarin yhteydessä toimii myös DebaattiBaari-foorumi, jossa käydään keskustelua faktantarkistukseen liittyen. Faktabaari palkittiin vuoden journalistisesta teosta vuonna 2014. (Paaso 2015.)

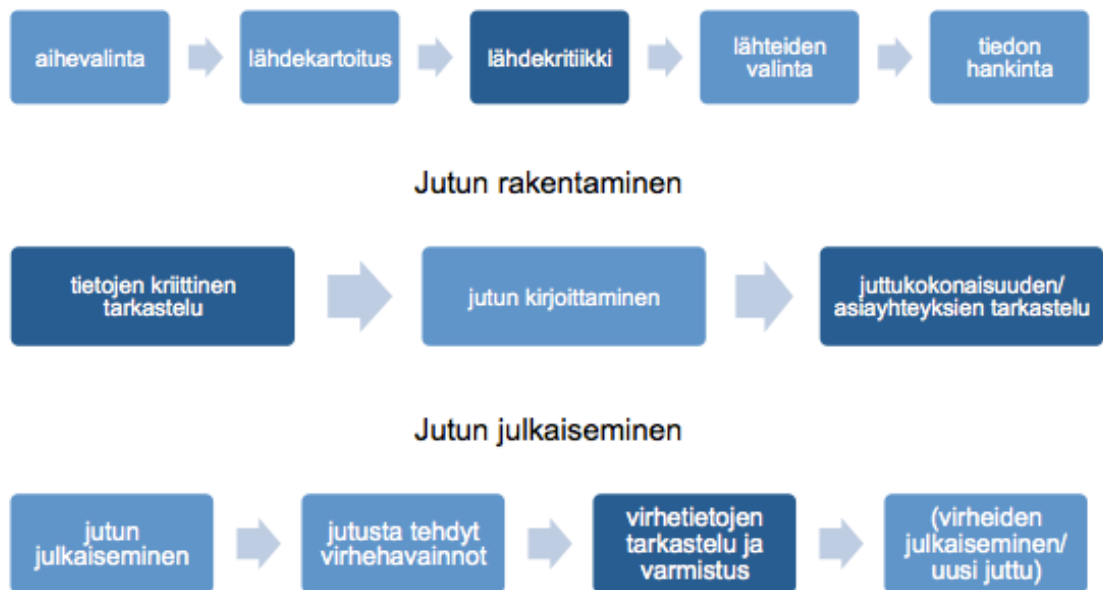
Suomessa on myös havahduttu lähiaikoina internetissä leviävien väitteiden totuuden tarkastelemiseen. Esimerkiksi Lööppi-Skuuppi-lehdessä julkaistu artikkeli Valittujen Palojen faktat pitävät käsittelee Valittujen Palojen tapaa tarkistaa juttujensa paikkansapitävyys. Lisäksi Yle on julkaissut jutun pakolaisiin liittyvien kuvien todenperäisyydestä. Jutussa käsiteltiin kuuluisiksi nousseita kuvia vuoden 2015 pakolaiskriisistä, ja ruodittiin niiden todenperäisyyttä ja tarkoitusperiä. (Koskinen 2015.) Myös MTV julkaisi uutisen faktantarkistuksen tärkeydestä. Uutisessa haastateltiin Faktabaarin Taru Taipalettä ja Mikko Saloa (Auramies 2015).

Faktabaarin yhteydessä toimiva keskustelufoorumi DebaattiBaari toteaa, että Suomessa on tarvetta faktantarkistukselle. Faktabaari käsitteli runsaat kolmekymmentä vuoden 2015 eduskuntavaaleihin liittyvää väitettä, joista kahdeksan piti paikkansa. (DebaattiBaari 2015.)

4.3 Faktojen tarkistamisen haasteet

Eduskunnan kirjaston johtava tietoasiantuntija Kristiina Hakala määrittelee faktan seuraavasti: "Fakta on tieto, joka voidaan hakea ja verifioida havaittavissa olevassa todellisuudessa" (DebaattiBaari 2015.) Faktojen todentaminen ei kuitenkaan ole aina yksinkertaista. Faktat voivat muuttua ajan mittaan vaikka ne olisikin kerran todettu oikeiksi. Toisaalta voidaan puhua todennäköisistä faktoista, jolloin absoluuttista tietoa asiasta ei ole, mutta kokemus ja todennäköisyydet puhuvat sen puolesta. Epävarmat tiedot tulee vahvistaa ennen niiden julkaisemista. (Kuutti 2015b, 27-32.)

Kuvassa 1. kuvataan journalistisen jutun elinkaarta. Tummennetut kohdat ovat olennaisia vaiheita jutun todenperäisyyden varmistamisen kannalta. Prosessin ideana on, että kirjoittajan ei itse tarvitse olla objektiivinen, mikäli toimintatapa on sitä itsessään.



Kuva 1. Journalistinen "totuusprosessi" (Kuutti 2015b, 25).

Lähdeaineistoa valittaessa on tärkeää ottaa huomioon paitsi tietojen paikkansa-pitävyys, myös tiedon sopivuus valittuun näkökulmaan. On tärkeää pohtia, mitä lähteitä käyttää, mutta on myös yhtä tärkeää miettiä mitä lähteitä ei käytä. Jokainen valinta tulisi pystyä perustelemaan. Liian yksipuolinen lähteiden käyttö vaarantaa jutun todenperäisyyden. Lähdekritiikissä tärkeitä seikkoja ovat lähteiden merkittävyys, olennaisuus, riippumattomuus, asiantuntemus ja tiedon taso. (Kuutti 2015b, 20-26.)

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, soveltuuko faktantarkistus yleisten kirjastojen palveluksi. Toisaalta tarkoitus oli myös tutkia, onko kirjastonhoitajilla valmiuksia toteuttaa tätä tehtävää. Tässä kappaleessa käydään läpi käytetyt tutkimusmenetelmät. Luvussa käydään läpi tutkimuksen suunnitteluprosessi ja perustellaan valitut menetelmät ja rajaukset.

5.1 Laadullinen tutkimus

Tutkimuksessa tarkastellaan ilmiötä ihmisten kokemusten kautta, joten kyseessä on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus (Vilkka, 2015, 118). Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää teoriaosuuden lisäksi asiaan perehtyneiden henkilöiden näkemyksiä aiheesta. Tämän takia aihetta tutkitaan kolmen asiantuntijahaastattelun avulla. Haastattelutyypinä on puolistrukturoitu haastattelu.

Juha Perttulan mukaan fenomenologinen erityistiede sisältää kaikki tieteenalat, jotka tutkivat subjektiivista kokemusta. Fenomenologiassa tajunnallisen toiminnan lähtökohtana nähdään intentionaalisuus. Ihminen kokee elämyksiä, kun tajunnallinen toiminta löytää kohteensa. Elämys on todellinen, vaikka kokemuksen kohde jäisi epäselväksi. Fenomenologiassa kokemus nähdään tajuavan subjektin tajunnallisen toiminnan ja tämän toiminnan kohteen välisenä suhteena. Kokemus on sidoksissa tilanteeseen, eli situaatioon, jossa se on koettu. Tämän takia kokemus on ainutkertainen. (Perttula 2009, 116-177).

5.2 Haastattelut

Puolistrukturoitu haastattelu, eli teemahaastattelu, on tutkimushaastattelun muoto, jossa valitaan tutkimusongelman kannalta tärkeät teemat, joiden pohjalta haastattelu muodostetaan. Tavoitteena on, että vastaaja saa jakaa omat käsityksensä käsiteltävistä aiheista. Kysymysten järjestyksellä ei ole merkitystä teemahaastattelussa. (Vilkka 2015, 124.) Jokaisella haastateltavalla oli eri ky-

symykset, koska jokaiselta haastateltavalta haluttiin mielipiteitä heidän oman erikoisosaamisensa näkökulmasta.

Haastateltavat valittiin tutkimuskysymysten perusteella. Pääongelma oli, sopiiko faktantarkitus yleisten kirjastojen palveluksi. Tätä pääongelmaa määritettiin neljällä alakysymyksellä, joiden avulla muodostettiin kolme asiantuntijahaastattelua.

Tuomas Murajaa ja Ritva Hyttistä haastateltiin kasvokkain. Kai Halttusen kanssa haastattelu käytiin puhelimen välityksellä.

5.3 Haastattelujen litterointi

Haastattelut äänitettiin, jonka jälkeen ne litteroitiin. Litterointi on puheen kirjoittamista sanasta sanaan tekstiksi. Litteroinnin tarkkuus riippuu tutkimuksen luonteesta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 138-139.)

Tässä tutkimuksessa ei arvioitu puhetta tai puhetapaa sinänsä, vaan analysoitavana olivat nimenomaan haastateltavien kokemukset ja keskustelujen asiassällöt. Tämän takia litteroinnista poistettiin ylimääräiset täytesanat ja kontekstiin liittymätön keskustelu.

Koska tutkimuksessa tutkittiin pelkästään asiasisältöjä, litteroituun tekstiin ei merkitty erillisiä litterointimerkkejä, kuten taukoja tai huokauksia. Epäselvästi kuullut ilmaisut merkittiin sulkuihin, ja mahdollisesti lauseen kannalta tärkeät puuttuvat sanat täydennettiin tuplasulkeisiin. Haastattelijan kysymykset ja kommentit merkittiin H-kirjaimella, ja haastateltavien puheenvuorot heidän nimikirjaimillaan (Tuomas Muraja TM, Kai Halttunen KH ja Ritva Hyttinen RH).

Kun ensimmäiset litteroinnit saatiin valmiiksi, ne lähetettiin haastateltaville tarkistettavaksi. Tällä tavalla pyrittiin välttämään väärinymmärryksiä ja muita virheitä.

5.4 Haastattelujen analysointi

Aineistolähtöisen laadullisen aineiston analyysi on kolmivaiheinen prosessi. Vaiheet ovat:

- 1) aineiston redusointi, eli pelkistäminen,
- 2) aineiston klusterointi, eli ryhmittely ja
- 3) aineiston abstrahointi eli teoreettisten käsitteiden luominen.

Ennen aineiston käsittelyä tulee määritellä analyysiyksikkö. Tämän tutkimuksen kannalta on tärkeää löytää haastatteluista ajatuskokonaisuuksia, joten analyysiyksikkö voi olla lauseen osa, tai useamman lauseen muodostama kokonaisuus. Abstrahoinnissa kerätään analyysiyksiköistä pelkistetyt käsitteet eri alaluokkien alle. Näille alaluokille luodaan yläluokat, joille luodaan vastaavasti pääluokat. Viimeiseksi pääluokat yhdistetään yhdistävän luokan alle. Tuloksia esitellessä aineistosta saatua tietoa verrataan kerättyyn teoria-aineistoon. (Tuomi & Sarajarvi 2011, 108-113).

6 TEEMAHAASTATTELUT

Tutkimukseen haastateltiin kolmea henkilöä. Ensimmäinen haastateltava oli Tuomas Muraja, toimittaja ja tietokirjailija. Muraja on Faktabaarin perustaja ja vastaava toimittaja, jonka takia hänen voidaan katsoa olevan alan edelläkävijä Suomessa. Haastattelussa haluttiin myös selvittää minkälaisiksi Muraja kokee kirjastonhoitajien valmiudet suorittaa faktantarkistusta. Keskustelussa käsiteltiin myös journalismin ja kirjastoalan ideologisia yhtymäkohtia, ja toisaalta niiden eroavaisuuksia.

Toinen haastateltava oli Kai Halttunen, joka on työskennellyt pitkään Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitoksella ja vapaana kouluttajana. Halttunen teki vuonna 2004 väitöskirjan tiedonhaun oppimiseen ja opetukseen liittyen. Haastattelussa haettiin näkemyksiä tiedonhaun haasteisiin ja kirjastonhoitajien valmiuksiin suorittaa laadukasta tiedonhakua. Toisaalta haastattelussa pohdittiin myös mitä on faktatieto ja kuinka tiedon oikeellisuutta arvioidaan tiedonhakuprosessissa.

Kolmas haastateltavista oli Ritva Hyttinen, joka toimii opettajana Turun ammattikorkeakoulun kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelmassa. Hyttisen haastattelussa haettiin vastauksia kysymyksiin, mitkä ovat yleisten kirjastojen tehtävät ja mitä kirjastonhoitajilta vaaditaan. Toisaalta pohdittiin myös koulutusohjelman antamia ammatillisia valmiuksia ja koulutuksen luonnetta.

6.1 Kirjastojen ja faktantarkistuksen periaatteellisia yhtymäkohtia

Ritva Hyttinen kokee, että yleisten kirjastojen tehtävä on määritelty kirjastolaisissa. Jokaisella tulisi olla yhtäläinen pääsy informaation lähteille. Kirjaston tulee lisäksi tunnistaa palvelemastaan yhteisöstä palvelutarpeita ja kehittää toimintaansa niiden mukaan. Kirjaston tulee palvella koko yhteisöä, ei pelkästään sen osia.

Hyttinen pitää kirjastoja myös toimijoina, joilla on paljon yhtymäkohtia muihin yhteiskunnan osiin. Kirjastoalalla on paljon yhtymäkohtia esimerkiksi kulttuuriin, opetukseen ja nuorisotyöhön. Kirjastot toimivat usein yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa, eivätkä niinkään astu muiden reviireille.

Lukuisat yhtymäkohdat ja tarve viestiä yhteisön ja sen toimijoiden kanssa vaativat Hyttisen mielestä hyviä kommunikaatiovalmiuksia. Tähän kirjastoalan koulutus pyrkii antamaan valmiuksia.

Myös Tuomas Muraja tuo yhteistyön ja kommunikaation merkityksen esiin haastattelussa. Faktabaari käyttää kaikissa jutuissaan vähintään kahta asiantuntijaa. Asiantuntijat pyritään valitsemaan siten, että he ovat riippumattomia ja asiaan perehtyneitä. Lisäksi Faktabaarilla on käytettävissään noin sadan asiantuntijan pooli.

Sekä Hyttinen, että Halttunen tuovat haastatteluissa esille huolen siitä, mikä on fakta. Hyttinen pohtii myös sitä, pystyykö monimutkaista tietoa prosessoimaan pelkästään hyvällä medialukutaidolla ja missä kohtaa pitää todeta, että tiedon tarkistaminen vaatii laajempaa käsitystä aiheesta. Näihin ongelmiin Faktabaari hakee vastaukset asiantuntijoilta.

Asiantuntijoiden lisäksi Faktabaari on saanut apua kirjastoammattilaisilta. Murajan mukaan Faktabaari on käyttänyt Eduskunnan kirjaston palveluja aktiivisesti hyödykseen väitteitä tutkiessaan. Kirjaston informaattikkojen tietoperusta on hyvä lähtökohta, mikäli toimittaja ei tiedä, mistä lähteä etsimään tarvittavaa informaatiota.

Hyttinen toteaa, että tiedonhankinta on osa kirjastoalan koulutusta. Tiedonhankinnan rooli kirjastoissa on ollut aina merkittävä. Toisaalta Halttunen epäilee, että teknologian kehityksen myötä tietopalvelut ovat kirjastoissa vähentyneet. Kirjastoissa ei tehdä enää yhtä paljon laajoja selvityksiä kuin ennen. Suurin syy tähän lienee internetin ja hakukoneiden kehitys. Ennen tieto oli ikään kuin kirjaston työntekijän takana. Nykyään informaatiota on saatavilla enemmän ja helpommin.

Jokainen haastateltava tuo esille informaatiotulvan tuomat haasteet. Informaatiota on paljon ja se on helpommin saatavilla, mutta tarvittavan tiedon löytäminen ja verifiointi on hankalampaa. Muraja kokee, että tiedon määrän kasvu luo tarvetta perinteiselle tiedonvälitykselle.

TM: Mut täs tietotulvassa tä osottaa vaan sen, et journalismille on yhä kovempi tarve. Kuka tahansa voi sanoa olevansa media mut ei kuitenkaan sitoudu journalistien ohjeisiin tai julkisen sanan neuvostoon, niin siks ne pystyy ihan mitä vaan levittämään. Niin tämmöistä perinteistä journalismia tarvitaan nyt jos koskaan.

Kasvava informaation määrä tarvitsee siis rinnalleen samalla tavalla kasvavaa kriittisyyttä ja taidokasta tiedonhakua.

Hyttisen mukaan myös disinformaatio luo jännitteitä yhteiskunnallisessa keskustelussa. Hän viittaa MOT-ohjelmaan, jossa käsiteltiin Suomen talouspolitiikkaa. Ohjelmassa tuotiin ilmi, että lama-aikana tapahtuva pakolaiskriisi luo jännitteitä yhteiskuntaan. Aiheisiin liittyvä disinformaatio on omiaan vahvistamaan näitä jännitteitä.

Muraja mainitseekin Faktabaarin lähteneen hänen ja Faktabaarin isäntänä toimivan Mikko Salon havainnosta, että faktojen ja tieteen arvostus on laskenut. Faktabaarin tavoitteena on korjata yleisesti esitettyjä virheellisiä väitteitä ja näin luoda keskustelusta asiapohjaisempaa. Muraja kokee, että he ovat onnistuneet tavoitteessaan. Heidät on noteerattu useissa kansallisissa medioissa ja useiden poliitikkojen toimesta.

TM: Ja sillonhan mä todistin et keskustelusta tulee faktapohjasempaa, eli parempaa ja rakentavampaa. Sen takia moni keskustelija piti (vaaleja) aika tylsinä koska siellä ei uskaltanu revittää, koska ne ties et me seurataan niitä.

Halttunen ja Hyttinen kokevat, että yleiset kirjastot ovat melko arkoja ottamaan kantaa asioihin. Hyttinen kuitenkin uskoo, että kirjastot voisivat ottaa enemmän kantaa ajankohtaisiin asioihin.

RH: Mut mä oon ihan samaa mieltä siitä, et ehkä semmonen hampaattomuuden aika on ohi. Et pitäis osoittaa sellasta rohkeutta, semmosta rohkeutta pitäis osoittaa enempi, ja mun mielestä se ois kirjastojen tehtävä ihan selkeesti. Uskaltaa sanoa niitä mielipiteitä, eikä pelätä sitä, että voidaan olla väärässä.

Muraja huomauttaa, että faktantarkistus ei sinänsä valitse puolta, vaan tuo esiin ilmiön takaa löytyvät tosiasiat. Kirjastojen tapauksessa hän ehdottaa valitsemaan tarkistettavaksi ilmastonmuutoksen, ruokavalion tai terveyden kaltaisia aiheita, joista löytyy paljon tarkistettavaa tietoa ja uskomuksia. Toisaalta Muraja toteaa, että Faktabaari ei ota kantaa väitteiden väittäjien motiiveihin, vaan arvioi pelkästään väitteen todenperäisyyttä.

Halttunen huomauttaa, että kirjastoissa tehdään joka tapauksessa valintatyötä. Resursseja on rajallinen määrä, ja niiden puitteissa kirjaston tulee palvella asiakasunkaansa mahdollisimman hyvin. Tällöin kokoelmaan valikoituu, tai ainakin pitäisi valikoitua, asiakaskunnan kannalta mielekästä aineistoa. Samalla tavalla journalisteilla on oikeus valikoida toimittamiaan juttuja, koska kaikkea ei ole mahdollista uutisoida.

Halttunen löytää nykyajan tiedonhausta muitakin haasteita. Hakukoneiden käytön yleistyttyä myös mahdollisimman helpot hakutavat, eli yleensä yhteen tai pariin sanaan perustuvat haut ovat yleistyneet. Halttunen tuo esiin, että kirjastojen tietokannoissa on sen verran vähän tekstimassaa, että yleisillä sanoilla etsiessä haku ei ole helppoa. Halttusen mielestä onkin tärkeää valita oikeat työkalut tiedonhakuja tehdessä. Näitä työkaluja ovat esimerkiksi etsiminen relevantista tietokannasta ja sopivilla hakusanoilla. Tiedonhaun prosessille on myös olennaista, että kaikki työvaiheet, aiheen alustus, etsiminen ja tulosten arviointi, eivät tapahdu esitetyllä tavalla peräkkäin, vaan enemmänkin limittäin. Aihetta ja hakusanoja tulee jatkuvasti arvioida ja tarvittaessa muuttaa sopiviksi. Lähteiden paikkansapitävyyden arviointi sisältyy prosessin jokaiseen vaiheeseen.

Sekä Hyttinen, että Halttunen sanovat, että tiedonhakua oppii parhaiten sitä tekemällä. Kyseessä on oppimisprosessi, jonka aikana ymmärrys haettavasta aiheesta toivon mukaan kasvaa.

RH: Mä luotan tavallaan siihen, et tiedonhakua ei opi muuten kun tekemällä tiedonhakua. Että lukemaan ei opi kun lukemalla, niin tiedonhaussa on ihan sama se harjaantuminen.

KH: Tietysti ((tiedonhakuprosessi)) on todellisuudessa paljon monivaiheisempi ja toivottavasti ei ikinä etene ikään kuin näin kauniisti, vaan pysähdyttään välillä. Vaikkapa haetaan lyhyesti jotain kiinnostavaa lyhyttä lähdettä tutustutaan niihin ja opitaan niistä jotain --. Ehkä on myös oppinut jotain siitä itse aiheesta.

6.2 Kirjastojen ja kirjastoammattilaisten valmiudet suorittaa faktantarkistusta

Muraja esittelee Faktabaarin prosessin seuraavasti: Ensimmäiseksi henkilö täyttää Faktabaarin internetsivuilla lomakkeen, jossa hän pyytää palvelua tarkastamaan haluamansa väitteen. Lomakkeessa kysytään kuka sanoi, mitä sanoi ja missä sanoi. Lisäksi halutaan linkki lähteeseen, josta väite on poimittu, ja mielellään kuvankaappaus, koska joskus sisältöä saatetaan muuttaa, jotta virhettä ei huomattaisi. Tämän jälkeen väite tulee tarkastettavaksi. Jatko riippuu väitteen haastavuudesta, mutta Muraja sanoo, että Faktabaarin käyttämät informaattorit ovat hyvä lähtökohta. Esimerkiksi Eduskunnan kirjastosta voidaan kysyä tietoa mahdollisista asiantuntijoista, sekä mistä tietoa voisi löytyä. Faktabaari pyrkii etsimään aina kaksi riippumatonta asiaan perehtynyttä henkilöä, joilta pyydetään julkaistavaan muotoon toimitettava lausunto. Tämän jälkeen teksti lähetetään takaisin kyseisille asiantuntijoille ja tarkastetaan mahdolliset virheet ja väärinkäsitykset. Kun teksti on tarkistutettu, se julkaistaan. Tämän jälkeen mahdollisista virheistä vastaa vastaava toimittaja, eli Muraja itse.

Kuva 2. Kuvankaappaus Faktabaarin lomakkeesta (Faktabaari 2015).

Murajan mukaan faktantarkistus ei sinänsä itsessään ole journalismia, joskin Faktabaarin tapauksessa tarkistettua tietoa kyllä toimitetaan. Mekaaninen faktantarkistusprosessi ei ole pohjimmiltaan muuta kuin tiedonhakua. Faktantarkistus ei itsessään vaadi journalistia valmiuksia, koska siinä vain tarkistetaan sana sanalta, että pitääkö väite paikkansa. Toisaalta Muraja myöntää, että informaation analysoimisessa on apua hyvästä lukutaidosta, tietokantojen tuntemuksesta ja medialukutaidosta.

Yksikään haastateltava ei näe suoranaisesti syitä, miksi faktantarkistusta ei voitaisi suorittaa kirjastoissa. Toisaalta jokaisessa haastattelussa nousi esiin kysymys käytännön toteutuksesta. Mikä olisi palvelun toimintamalli?

Muraja huomauttaa, että Faktabaarin prosessi on hyvin yksinkertainen, eikä mikään estä kokeilemasta sitä. Toisaalta suuri osa Faktabaarin työstä liittyy sosiaalisessa mediassa viestimiseen, joka vie paljon aikaa. Halttunen kokee, että faktantarkistusta voisi toteuttaa tapahtumien, koulutuksen tai kerhojen avulla, eikä Faktabaarin hiilikopiolla. Myös Hyttinen pohtii Faktabaarin formaatin sopivuutta yleisiin kirjastoihin, mutta kannustaa kirjastoja uusiin kokeiluihin, eikä mikään estä kokeilemasta.

Hyttisen mukaan nykyinen taloustilanne on aiheuttanut suuria muutoksia kirjastoissa. Pienillä kunnilla ei ole mahdollisuutta panostaa kirjastopalveluihin samalla tavalla kuin suurilla kaupungeilla. Kirjastot joutuvat tinkimään palveluista, työvoimasta ja tiloista. Tiukassa taloustilanteessa on hankalaa kehittää kirjastopalveluita eteenpäin.

Muraja uskoo kirjastoammattilaisten valmiuksiin suorittaa faktantarkistusta. Hän pohjaa näkemyksensä omiin kokemuksiinsa.

TM: Mä voin kuvitella, europarlamentissa mä kerran tein jutun niistä informaatioista, niin he joutuu hakemaan tietoa mepeille aivan laidasta laitaan. Susien metsästyksestä johonkin pieneen mutterin osaan mikä on pakollinen jossain moottorissa. Et kylhän se aikamoisii valmiuksia vaatii, et mistä lähtee liikkeelle. Mut et tiedonhankinta ja hallinta, ohan se ihan mieletöntä.

Myös Hyttinen uskoo, että kirjastoalan koulutusohjelmasta valmistuvilla olisi hyvät valmiudet suorittaa faktantarkistusta. Hän uskoo, että koulutusohjelma antaa hyvät valmiudet uusien toimintatapojen oppimiseen, viestimiseen, ryhmässä toimimiseen ja haasteisiin vastaamiseen. Hän mainitsee myös ohjaustaidot.

Halttunen pitää opinnäytteen aihetta mielenkiintoisena, sillä faktantarkistus on ollut lähiaikoina paljon esillä mediassa. Hän näkee yhteyden tiedonhaun prosesseissa ja luotettavuuden arvioinnin ja kritiikin kysymyksissä. Hän uskoo tiedonhaun liittyvän myös mediakasvatukseen.

Hyttinen ei ollut ennen haastattelua kuullut Faktabaarista, mutta hän pitää palvelun ideaa mainiona. Hän näkee aiheessa samankaltaisuuksia Turun ammattikorkeakoulun Utele-projektiin, joka pyrkii popularisoimaan tiedettä kirjastoissa. Hyttinen kokee, että faktantarkistuksen yhdistäminen johonkin ajankohtaiseen aiheeseen, kuten vaaleihin, olisi hyvä idea, sillä kirjasto voisi ottaa kantaa asioihin.

RH: Et joka kerta me ollaan huomattu kun kirjasto astuu jollain kasvoilla tai tekemisellä esiin, niin se toimii paremmin ku se et ollaan iso kirjastoinstituutio.

Tutkimus on rajattu koskemaan vain yleisiä kirjastoja. Haastatteluissa tuli kuitenkin esille, että esimerkiksi Eduskunnan kirjasto suorittaa jo tavallaan faktantarkistusta. Lisäksi Hyttinen toi esille, että erikoiskirjastoilla ja yliopistokirjastoilla voisi olla hyvät lähtökohdat faktantarkistukseen.

7 POHDINTAA

Tutkimuksessa selvisi, että yleisillä kirjastoilla ja faktantarkistuksella on paljon ideologisia yhtymäkohtia. Yleisten kirjastojen tehtävää määrittää eniten kirjastolaki, joka nimeää kirjastojen arvoiksi muun muassa sivistyksen ja elinikäisen oppimisen. Lisäksi kirjastolaki määrittelee erikseen kirjastojen tehtäväksi edistää sivistävien vuorovaikutteisten verkkopalvelujen kehitystä. Faktabaarin perustamisen kantava idea oli saada poliittista keskustelua asiapohjaisemmaksi pohjaamalla käytävä keskustelu todettuun faktatietoon. Tältä osin tavoitteet siis kohtaavat. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että tiedonhaku on taito, johon harjaannutaan sitä tekemällä. Se on myös prosessi, jonka aikana tekijä oppii. Kirjastolain määrittämän oppimistehtävän voidaan siis katsoa täyttyvän.

7.1 Tutkimusongelma ja tutkimuskysymykset

Tutkimusongelma oli, sopiiko faktantarkistus yleisten kirjastojen palveluksi. Ongelmaan pyrittiin hakemaan vastauksia neljän alakysymyksen avulla. Nämä alakysymykset olivat, mitä on faktantarkistus, mitkä ovat yleisten kirjastojen tehtävät, mitä kirjastonhoitajilta vaaditaan ja onko kirjastonhoitajilla valmiudet suorittaa faktantarkistusta.

Teoriaosassa määriteltiin, että faktantarkistus on julkisesti esitellyn väitteen paikkansa pitävyyden tarkistamista. Toisaalta faktantarkistusta luonnehdittiin ainoaksi tavaksi tarkistaa informaation oikeellisuus. Tuomas Murajan haastattelussa kävi ilmi, että faktantarkistuksella on erilaisia ilmentymiä ja perinteitä, jotka johtuvat suureksi osin eri maiden erilaisista journalistisista perinteistä. Faktantarkistus alkoi Yhdysvalloista 1920-luvulla, jolloin sitä suorittivat lehtitalojen erilliset faktantarkistusosastot, jotka tarkistivat systemaattisesti lehteen painettavan tiedon. Tällaista perinnettä ei ole Suomessa, lukuun ottamatta Valittuja Paloja, joka onkin alun perin yhdysvaltalainen lehti. Nykyään löytyy myös faktantarkistusta tekeviä toimijoita, jotka eivät ole yhteydessä lehtien toimitukseen. Esimerkiksi yhdysvaltalaiset politifact.com ja factcheck.org tarkistavat nimenomaan

julkisesti esitettyjen väitteiden paikkansapitävyyttä, eikä kyseessä ole enää lehden oman kredibiliteetin ylläpitäminen. Faktabaari jatkaa tätä perinnettä. Muraja tuo haastattelussaan myös esiin sen, että mekaaninen faktantarkistus on periaatteessa vain tiedonhaku, jossa jokainen väite käydään läpi lause kerrallaan.

Yleisten kirjastojen tehtävät on määritelty kirjastolaissa. Sen mukaan kirjastojen tulee tarjota koko väestölle yhtenäiset mahdollisuudet sivistykseen, taiteen harrastamiseen ja elinikäiseen oppimiseen. Ritva Hyttinen kokee, että kirjastot ovat olemassa sen käyttäjiä varten ja tärkeään osaan nousee kansalaisten palveleminen ja palveluiden kehittäminen. Hyttisen mielestä kirjastot voisivat ottaa enemmän kantaa yhteiskunnalliseen keskusteluun tulevaisuudessa. Tätä tutkimusta kirjoittaessa on valmisteilla kirjastolain uudistus, jonka on tarkoitus tulla voimaan 1.1.2017. On mahdollista, että se määrittelee kirjastojen tehtävää eri tavalla kuin tämänhetkinen laki.

Hyttisen mielestä kirjastonhoitajilta vaaditaan kykyä löytää uusia ratkaisumalleja ja toimia eri ympäristöissä. Lisäksi Hyttinen korostaa viestinnän merkitystä. Kirjastojen pitäisi pystyä viestimään tehokkaasti niin asiakkaille kuin yhteiskunnallisille toimijoillekin. Yksittäisiksi taidoiksi hän mainitsee kokoelmanhallinnan, tiedonhaun ja asiakaspalvelun.

Tutkimuksen perusteella kirjastonhoitajilla on hyvät valmiudet suorittaa faktantarkistusta. Alan koulutus sisältää tiedonhaku, minkä lisäksi jokainen haastateltava luotti kirjastoammattilaisten kykenevän tähän tehtävään. Toisaalta Hyttinen ja Halttunen näkivät, että tarkistettavien asioiden haastavuudet saattavat vaihdella, ja näin vaatia erityistä alan asiantuntemusta. Muraja taas toi esiin, että juuri sen takia Faktabaari käyttää eri alojen asiantuntijoita, kun aihe vaatii erityistä asiantuntemusta. Lisäksi Muraja totesi luottavansa informaattikkojen kykyyn löytää tiedon lähteille.

Faktantarkistuksen sisällyttäminen kirjastonhoitajien koulutukseen näyttää tutkimuksen perusteella tarpeettomalta. Tämän puolesta puhuu ainakin se, että faktantarkistuksen mekaaninen osa, eli tiedonhaku, on jo itsessään sisältönä koulutuksessa. Lisäksi lähteiden merkitystä ja lähdekriittisyyttä opetetaan myös

koulutuksessa. Haastateltavat kokivat kirjastoammattilaisilla olevan melko hyvät edellytykset faktantarkistuksen suorittamiseen ilman lisäkoulutustakin.

Tutkimuksen pääongelma oli, sopiiko faktantarkistus yleisten kirjastojen palveluksi. Tutkimustulosten perusteella voidaan sanoa, että faktantarkistus voisi sopia yleisten kirjastojen palveluksi. Faktantarkistus ja yleiset kirjastot jakavat paljon samoja arvoja, ja haluavat edistää informaation löytämistä, käyttöä ja hallintaa. Tutkimuksessa ei noussut varsinaisia esteitä, joiden takia faktantarkistusta ei voitaisi suorittaa kirjastoissa.

Tutkimuksen perusteella ei voida sanoa, että faktantarkistus olisi erinomainen tai välttämättä edes tarpeellinen palvelu yleisiin kirjastoihin. Hyttinen toi haastattelussaan esiin, että kirjastojen tulee tunnistaa asiakkaiden palvelutarpeita ja toteuttaa palveluja niiden pohjalta. Tämä tutkimus ei kartoittanut lainkaan asiakkaiden mielipiteitä asiasta. Tämä tosin johtui siitä, että tutkimus ei keskittynyt tiettyyn kirjastoon, vaan yleisiin kirjastoihin yleensä. Vuonna 2014 Suomessa oli 291 pääkirjastoa ja 465 sivukirjastoa, yhteensä siis reilusti yli 700 yleistä kirjastoa. Kirjastojen koot vaihtelua voidaan tarkastella esimerkiksi lainausmäärillä. Kirjastojen vuosittaiset lainausmäärät vaihtelevat 25 000 lainasta melkein 600 000 lainaan. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014). Jos tutkimuksessa olisi keskitytty tiettyyn kirjastoon, olisi asiakaskartoitus ollut tarpeellinen, mutta yleisesti katsoen siitä ei luultavasti olisi ollut juurikaan hyötyä.

Uuden palvelun luominen vaatii resursseja, joita harvoilla kirjastoilla on tämän hetkisessä tiukassa taloustilanteessa. Paradoksaalista kyllä, kirjastoja usein painostetaan uusien toimintatapojen luomiseen samalla kun niiltä vedetään rahoitusta pois. Kirjastojen tulisi siis pystyä luomaan uusia palveluja vähemmillä tai samoilla resursseilla kuin aiemmin.

7.2 Mahdollisia tapoja toteuttaa faktantarkistusta kirjastoissa

Tutkimuksessa ei määritelty etukäteen toimintamalleja, joilla faktantarkistusta voitaisiin tehdä kirjastoissa. Osittain tämä johtui siitä, että ei haluttu johdatella haastateltavia, joista osa ei välttämättä ollut kuullut faktantarkistuksesta ennen

haastatteluja. Lisäksi toimintamallien määrittelemättömyyden toivottiin johtavan kokonaan uusien ideoiden syntyyn. Seuraavaksi esitellään esiin tulleet toimintamallit ja pohditaan niiden sopivuutta yleisiin kirjastoihin.

Kootun teoria-aineiston ja haastatteluiden pohjalta pystyttiin johtamaan kolme mahdollista toimintamallia:

1. Faktabaarin mallilla toimiva internet-palvelu,
2. perinteisen tietopalvelun pohjalta toimiva palvelu,
3. faktantarkistukseen keskittyvät tapahtumat ja työpajat.

Faktabaarin toimintaprosessi on hyvin yksinkertainen. Aluksi henkilö kysyy palvelua tarkastamaan väitteen. Tämän jälkeen palvelu ottaa väitteen tarkastettavaksi. Tässä vaiheessa etsitään aiheeseen liittyviä lähteitä ja tarkastellaan aiheita yleisesti. Kun aiheesta tiedetään tarpeeksi otetaan yhteyttä asiantuntijoihin, joilta pyydetään lausunnot. Lausuntojen perusteella muokataan mahdollisimman asiapitoinen ja tiivis teksti ja lähetetään se takaisin asiantuntijoiden arvioitavaksi. Kun termeistä ja ilmaisuista on päästy yhteisymmärrykseen, tekstin voi julkaista.



Kuva 3. Faktabaarin toimitusprosessi

Toimintamallin etuna on sen yksinkertaisuus. Toisaalta suuri osa Faktabaarin resursseista kuluu sosiaalisessa mediassa viestintään, ei pelkästään sisällön luomiseen. Nykyisessä taloustilanteessa kirjastojen voi olla hankalaa sijoittaa resursseja tämän kaltaiseen palveluun.

Tietopalvelulla tarkoitetaan toimintaa, jossa autetaan asiakasta löytämään tämän tiedontarpeita vastaavia tiedonlähteitä. Lisäksi tietopalveluun voi kuulua asiakkaan opastamista tiedonhaussa ja tiedonhallinnassa. Perinteinen kirjastoissa tarjottava tietopalvelu ei siis juurikaan eroa mekaanisesta faktantarkistuksesta. Toisaalta tietopalvelussa ei niinkään keskitytä Faktabaarin tyyppiseen väitteiden kumoamiseen, vaan löytämään alunperinkin oikeellista tietoa. Halttusen mukaan perinteinen tietopalvelu on vähentynyt kirjastoissa. Osaltaan tähän saattaa vaikuttaa kirjastojen resurssien väheneminen, mutta toisaalta syynä voi olla myös kysynnän väheneminen. Tietopalveluun pohjaavan faktantarkistuksen suurin kysymys onkin se, onko tällaiselle palvelulle kysyntää.

Kirjastoissa on jo pidemmän aikaa järjestetty erilaisia tapahtumia. Tapahtumien kirjo on laaja. Ne voivat olla esityksiä, näyttelyitä, teemallisia tilaisuuksia tai kaikkien näiden yhdistelmä. Tapahtumien kesto voi myös vaihdella tunneista kuukausiin. Tapahtumissa avulla voidaan tuoda tietty teema kirjastoihin määrätiksi ajaksi. Niitä voidaan suunnata tietyille kohderyhmille, toisin kuin pysyviä palveluja. Halttunen ehdottikin erilaisia tapahtumia tai työpajoja faktantarkistuksen teemalla esimerkiksi nuorille. Tämänkaltaiseen tapahtumaan saisi hyvin sisällytettyä mediakasvatuksen elementtejä. Tapahtumissa voidaan myös hyödyntää kyseisen alan asiantuntijoita, toisin kuin pysyvässä palvelussa, jota tehdään kirjaston omilla työntekijöillä.

Vaikka tutkimusta voidaan moittia konkretian ja tulosten puutteellisuudesta, se on mielestäni hyvä katsaus faktantarkistuksen ja kirjastojen ideologisiin yhtymäkohtiin. Tutkimus ei tutki kirjastoja vain yksittäisenä toimijana, vaan pohtii niiden olemusta tietyn kiinnostuksen kautta. Kuten Ritva Hyttinen mainitsi, kirjastoilla on paljon rajapintoja ja ne pärjäävät vain tekemällä yhteistyötä muiden yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa. Valitsin tutkimuksen aiheen faktantarkistusta

kokeman mielenkiintoni perusteella ja uskon, että tiedän nyt enemmän sekä kirjastoista että faktantarkistuksesta.

7.3 Pohdintaa kirjastojen asemasta

Tulevaisuudessa kirjastoilla on mahdollisuus profiloitua käyttäjäkuntansa palvelutarpeiden mukaan. Profiloituminen voi olla mielekäästä, varsinkin jos kirjaston työntekijöiden osaaminen kohtaa asiakkaiden palvelutarpeita laajalti. Toisaalta palvelutarpeisiin vastaaminen voi olla hyvinkin haastavaa, mikäli henkilökunnan kompetenssit eivät vastaa uuden palvelun vaatimia taitoja. Esimerkiksi sosiaalisen median eri sisältöjen tehokas käyttö vaatii niiden käyttäjältä omakohtaista kokemusta. Tämän takia onkin hyvä kartoittaa henkilökunnan osaamisalueita, vaikka ne eivät suoranaisesti liittyisi henkilön työtehtävään. Kirjastojen osaaminen on henkilökunnan taitojen summa. Samalla tavalla on tärkeää viestiä aktiivisesti asiakkaiden kanssa, jotta mahdolliset palvelutarpeet saadaan kartoitettua mahdollisimman laajasti. Ihanteellisessa tilanteessa jokainen kirjaston työntekijä pääsee käyttämään osaamistaan ja kaikenlaisesta osaamisesta on hyötyä asiakkaille. Yleensä kirjastot ovat kuitenkin tilanteessa, jossa asiakkaiden palvelutarpeisiin ei pystytä täysin vastaamaan ja henkilökunnan potentiaalista osaamista ei saada täysin käyttöön.

Faktantarkistus saattaisi sopia palveluksi kirjastoon, mikäli asiakkaiden palvelutarpeet ja henkilökunnan kompetenssit kohtaisivat tietyssä kirjastoyksikössä tältä osin. Tämä toteutuu esimerkiksi tilanteessa, jossa yhdellä tai useammalla kirjaston työntekijällä on journalistista taustaa ja asiakaskunnasta löytyy kiinnostusta ajankohtaisiin aiheisiin. Tällaisessa skenaariossa saatettaisiin luoda hyvinkin toimiva palvelu, joka lisäisi kirjaston ja asiakkaiden välistä vuorovaikutusta. Se saattaisi johtaa jopa lukupiirin kaltaiseen tilanteeseen, jossa kirjasto ylläpitää foorumia ja asiakkaat osallistuvat sen luomiseen.

Poliittinen latautuminen saattaisi olla hyvinkin ominaista edellä mainitun foorumin kaltaiselle palvelulle. Tutkimuksessa pohdittiin jo aiemmin pitäisikö kirjaston ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin. Kannanoton suurin ongelma on kirjasto-

jen julkinen rahoitus. Jos kirjasto ottaa kantaa yhteiskunnallisiin asioihin, se saattaa ennemmin tai myöhemmin joutua ongelmiin oman rahoittajansa kanssa. Toisaalta Tuomas Murajan haastattelussa kävi ilmi, että faktantarkistuksessa ei oteta kantaa väitteen tekijän motiiveihin, vaan tutkitaan pelkästään väitettä. Siitä huolimatta kirjastojen harjoittamissa faktantarkistuksessa piilee se vaara, että tutkitaan paljon saman aihepiirin väitteitä, jolloin toinen puoli asiasta saattaa jäädä pimentoon ja näin luoda epätasa-arvoisen tilanteen. Tällaisten tilanteiden välttämiseksi pitäisikin luoda jonkinlainen valintaprosessi. Pohjaa voidaan etsiä esimerkiksi Kuutin esittelemästä journalistisesta totuusprosessista.

On hyvin todennäköistä, että suuri osa yleisistä kirjastoista ei tarvitse faktantarkistuspalveluja. Useat ihmiset osaavat suorittaa yksinkertaista faktantarkistusta itsekin, ja Suomessa medialukutaito on osa peruskoulun opetussuunnitelmaa. Ihmiset tuskin kaipaavat kirjastoja tarkistamaan tiettyjä faktoja. Sen sijaan edellä mainitun foorumin tarjoaminen ja hallinta voisi olla hyvä tapa edistää medialukutaitoa ja kriittistä ajattelua.

7.4 Pohdintaa opinnäytetyön onnistumisesta

Tutkimus osoitti, että kirjastonhoitajat ovat todennäköisesti kykeneviä suorittamaan faktantarkistusta. Lisäksi se toi esiin journalismin ja kirjastoalan rajapintoja. Siitä huolimatta tutkimus jäi ilman konkreettisia tuloksia. Se ei tarjoa uutta valmista palvelua tai takaa, että faktantarkistus olisi toimiva tai haluttu palvelu yleisissä kirjastoissa. Se ei myöskään paljastanut puutteita tai kehitysideoita kirjastonhoitajien koulutukseen.

Suurin syy tutkimustulosten epätarkkuuteen lienee tutkimuksen kohdistaminen yleisesti Suomen yleisiin kirjastoihin. Tarkan toimintaympäristön puuttuessa ei voitu suorittaa kartoitusta asiakkaiden mielipiteistä ja tarpeista. Toisaalta tämänkaltaisen palvelun yksi tavoite olisi luultavasti saada kirjastoille uutta asiakaskuntaa, jota ei tavoiteta asiakaskyselyissä.

Opinnäytetyön rajauksen onnistuminen on muutenkin kyseenalaistettavissa. Tutkimus rajattiin koskemaan vain Suomen yleisiä kirjastoja. Haastatteluissa

taas nostettiin useasti esiin yliopisto- ja erikoiskirjastojen valmiudet faktantarkistukseen. Yliopisto- ja erikoiskirjastojen sisällyttäminen tutkimukseen olisi kylläkin tehnyt teoriapohjasta entistä laajemman, ja mahdollisesti tehnyt tutkimuksen tuloksesta vieläkin epätarkemman.

Jälkeenpäin ajatellen tutkimukseen olisi voitu valita haastateltavaksi myös henkilö, joka olisi käynyt lähiaikoina kirjastoalan koulutuksen ja osannut kommentoida sen sisältöä. Nyt näkemys kirjastoalan koulutuksesta jäi hyvin kapeaksi, koska haastateltiin vain koulutusohjelman opettajaa. Koulutusta koskeva näkökulma saattoi siis jäädä melko yksipuoliseksi ja keskittyä vain koulutuksen tavoitteisiin, eikä varsinaisiin tuloksiin, joita se tuottaa.

On huomioitava, että Faktabaarin tapa suorittaa faktantarkistusta on verrattain uusi ilmiö Suomessa. Aiheesta olikin vaikeaa löytää lähdekirjallisuutta. Esimerkiksi faktantarkistuksen määrittelemisen oli melko hankalaa, ja sitä varten täytyi hyödyntää useampia lähteitä. Tämä tutkimus voi mahdollisesti auttaa aiheesta kiinnostuneita siltä osin.

Tutkimuksen mukaan kirjastonhoitajilla on hyvät valmiudet suorittaa faktantarkistusta ja faktantarkistus jakaa samaa arvopohjaa kirjastojen kanssa. Tutkimuksesta jäivät kuitenkin puuttumaan konkreettiset kokeilut ja toimintamallit. Seuraava askel voisi siis olla faktantarkistuksen käytännön sovelluksien kokeilua jossain kirjastossa. Toimeksiantajat ja yhteistyökumppanit ovat luultavasti tarpeellisia, mikäli faktantarkistuksen sovelluksia aiotaan kokeilla.

Tutkimus rajattiin koskemaan vain yleisiä kirjastoja, mutta en näe, että se estäisi jatkotutkimuksen kohdistamista erikois- ja yliopistokirjastoihin. Erilaiset yhteistyöt eri kirjastojen ja muiden toimijoiden välillä ovat myös mahdollisia.

LÄHTEET

Almgren, P. & Jokitalo, P. 2010. Kirjasto 2011 – Vaikutteita maailmalta. Helsinki: BTJ.

Työ- ja elinkeinoministeriö 2015. Viitattu 30.9.2015
http://ammattinetti.fi/ammattit/detail/194_ammatti

Auramies, J. 2015. Valhe leviää somessa kuin väärä raha – faktantarkistus entistä tärkeämpää. MTV 2.4.2015. Viitattu 29.9.2015 <http://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/valhe-leviaa-somessa-kuin-vaara-raha-faktantarkistus-entista-tarkeempaa/4960780>

Buschman, J. 2015. Kirjastonhoitajuus kriisissä: tie uusliberalismiin. Teoksessa J. Relander & J. Saarti (toim.) Kirjaston kuolema. Helsinki: BTJ, 100-115.

DebaattiBaarin www-sivut 2015. Viitattu 28.9.2015. <http://debattibaari.fi/miksi-suomessa-tarvitaan-faktantarkistusta/>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

IFLA 2015. Riding the Wave or Caught in the Tide? Navigating the Evolving Information Environment. Viitattu 24.9.2015 <http://trends.ifla.org>

Hyland, K. 1998. Hedging In Scientific Research Articles. John Benjamin's Publishing Company. Saatavilla Ebraryssa: <http://site.ebrary.com.ezproxy.turkuamk.fi/lib/turkuamk/detail.action?docID=10491709>

Jeffries, S. The battle of Britain's libraries. The Guardian 7.3.2011. Viitattu 28.9.2015. <http://www.theguardian.com/books/2010/mar/07/future-british-libraries-margaret-hodge>

Journalistiliiton www-sivut 2015. Viitattu 28.9.2015
<http://m.journalistiliitto.fi/journalisti/lehti/2013/15/artikkelit/fakta-juttu/>

Julkisen sanan neuvosto 4.11.2013. Journalistien ohjeet ja liite. Viitattu 28.9.2015. http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

Kansalliskirjasto 2006. Kirjastot tietoyhteiskunnan vaikuttajina. Viitattu 22.9.2015 <http://www.kansalliskirjasto.fi/yleistieto/kklehti/62006/kirjastotietoyhteiskunnanvaikuttajina/kirjastottietoyhteiskunnanvaikuttajinasivu2.html>

Kirjastoasetus 2003. L. 6.6.2013/406 muutoksineen.

Kirjastolaki 1998. L 4.12.1998/904 muutoksineen.

Koskinen, P. 2015. Kaikki kuvia ei kannata ehkä uskoa – näin sinuun yritetään vaikuttaa pakolaiskriisissä. Yle 20.9.2015. Viitattu 29.9.2015 http://yle.fi/uutiset/kaikkia_kuvia_ei_kannata_ehka_uskoa__nain_sinuun_yritetaan_vaikuttaa_pakolaiskriisissa/8309319

Kuutti, H. 2015a. Faktantarkistus valvoo median laatua – Jos faktat eivät pidä paikkaansa uutista ei ole. Lööppi-Skuuppi 2, 10.

Kuutti, H. 2015b. Totuudenmukainen journalismi. Teoksessa Kuutti H. (toim.) Totuudenmukainen journalismi. Jyväskylä: Grano.

Muraja, T. 2015. Faktantarkistus valvoo median laatua – Jos faktat eivät pidä paikkaansa uutista ei ole. Lööppi-Skuuppi 2, 10.

Nieminen, S. & Wiberg, M. 28.9.2015. Informaatioyhteiskunta tarvitsee faktantarkistusta. Viitattu 29.9.2015 <http://faktabaari.fi/informaatioyhteiskunta-tarvitsee-faktantarkistusta/>

Gutsche, B. & Hough, B. 2014. Competency Index for the Library Field – Compiled by Webjunction. Dublin: OCLC Online Computer Library Center, Inc. Saatavilla osoitteesta <https://www.webjunction.org/content/dam/WebJunction/Documents/webJunction/2014-03/Competency-Index-2014.pdf>

Opetus- ja kulttuuriministeriön www-sivut 2015. Viitattu 23.9.2015 <http://www.minedu.fi/OPM/Kirjastot/rahoitus/?lang=fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2014. Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Viitattu 3.12.2015 <http://tilastot.kirjastot.fi>

Paaso, M. 2015. Faktabaari paljastaa poliitikkojen puppupuheet. Yle 23.5.2015 http://yle.fi/uutiset/faktabaari_paljastaa_poliitikkojen_puppupuheet/7885770

Partanen, A. 2007. Totuuden tulkitsijat. Feature-kirjoittajat journalistisen totuuden jäljillä. Pro Gradu –tutkielma. Tampereen Yliopisto. Viitattu 28.9.2015 <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/78218/gradu01982.pdf?sequence=1>

Perttula, J. 2009. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Latomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. 3.p. Tampere: Juvenes Print.

Pilppula, R. 2015. IFLA-trendeistä eväitä. Teoksessa J. Relander & J. Saarti (toim.) Kirjaston kuolema. Helsinki: BTJ, 42-55.

Relander, J. & Saarti, J. 2015. Kirjaston kuolema. Helsinki: BTJ.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. Menetelmäopintojen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). Viitattu 30.11.2015 http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L4_1_2.html

Salomaa, J. 2015. Valittujen palojen faktat pitävät – Alma Jylhä tarkisti Paula Herrasen jutusta jokaisen faktan. Valitut palat 2, 5-11.

Suomen kuntaliitto 2015. Sivistyksen suunta 2025. Helsinki: Suomen kuntaliitto. Saatavilla osoitteesta http://shop.kunnat.net/product_details.php?p=3085

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2011. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 7. uud. painos. Vantaa: Tammi

Turun ammattikorkeakoulun www-sivut 2015. Viitattu 30.9.2015 <http://www.turkuamk.fi/fi/tutkinnot-ja-opiskelu/tutkinnot/kirjastojatietopalvelu/>

Vilka, H. P. 2015. Tutki ja kehitä. 4. uud. painos. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Asiantuntijahaastatteluiden haastattelulomakkeet

Tuomas Murajan haastattelulomake

Mikä sai teidät perustamaan faktabaarin?

Oliko faktabaarilla esikuvia?

Miksi faktantarkistusta ylipäänsä tehdään?

Faktantarkistusta on tehty 1900-luvun alusta asti. Miten se on mielestäsi muuttunut ja mikä on faktantarkistuksen merkitys nykyään (ja tulevaisuudessa)?

Miten faktantarkistusta käytännössä tehdään?

Miten tarkistettavat väitteet valikoituvat?

Kuinka paljon aikaa kuluu yhden väitteen selvittämiseen faktabaaria varten?

Yhdessä debaattibaarin keskustelussa mainittiin, että faktantarkistus on oma erityinen taitonsa jota pitää opettaa ja opiskella. Minkälaista osaamista faktantarkistaja tarvitsee?

Vaatiko faktantarkistus tietynlaista koulutus pohjaa?

Tulisiko faktantarkistusta opiskella erikseen?

Minkälaiset valmiudet kuvittelisit kirjastonhoitajilla (joilla on alempi korkeakoulututkinto) olevan faktantarkistukseen?

Suosittelisitko faktantarkistusta varten erillistä kouluttautumista esim. Kurssien tai seminaarien muodossa?

Kirjastojen tehtäväksi määritellään kirjastolaissa mm. Sivistyksen, elinikäisen oppimisen ja kansalaisvalmiuksien edistäminen. Näetkö näissä tavoitteissa mitään yhteneväisyyksiä faktantarkistuksen kanssa?

Tällä hetkellä faktantarkistus on lähinnä journalistien harjoittama työtehtävä. Mitä mieltä olet ajatuksesta, että esim. Kirjastonhoitajat harjoittaisivat sitä?

Kai Halttusen haastattelulomake

Voisitko kuvailla lyhyesti tiedonhaun prosessia?

Onko haetun tiedon paikkansapitävyyden tarkistaminen osa prosessia?

Mitkä ovat tiedonhaun suurimpia haasteita?

Mitä työkaluja tiedonhaussa voi käyttää?

Vaikeutuuko tiedonhaku mielestäsi nykyajan tietoyhteiskunnassa?

Minkälaiset valmiudet kirjastonhoitajilla mielestäsi on tiedonhakuun?

Miten tiedonhakutaitoa voi kehittää?

Väite: Faktantarkistus on luonteeltaan opettavaista? Voisitko kommentoida?

Miten faktantarkistus mielestäsi sopisi yleisten kirjastojen palveluksi?

Ritva Hyttisen haastattelulomake

Miten määrittelisit yleisten kirjastojen tehtävän?

Minkälaisia muutoksia kirjastoala on kokenut lähiaikoina?

Miten luonnehtisit nykyajan ja tulevaisuuden kirjastoa?

Minkälaista osaamista kirjastoammattilainen tarvitsee?

Minkälaisia ammattilaisia koulutus pyrkii tekemään?

Minkälaiset valmiudet näkisit koulutuksen antavan nykypäivän kirjastoon?

Minkälainen rooli tiedonhaulla ja tiedon paikkansapitävyyden tarkastamisella on koulutuksessa?

Tuomas Murajan haastattelussa kävi ilmi, että he käyttävät faktabaarin kanssa paljon informaattikkoja faktantarkistuksessa. Minkälaiset valmiudet näkisit meidän koulutusohjelmamme opiskelijoilla olevan tähän tehtävään?

Voisiko mielestäsi esimerkiksi faktabaarin tapainen palvelu toimia yleisissä kirjastoissa tai voisivatko yleiset kirjastot tehdä enemmän yhteistyötä faktabaarin kaltaisten toimijoiden kanssa?